

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ (1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

§ 12. Τὸ πρῶτον

πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἄρθρον α΄. τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Διὰ τοῦ πρώτου ἔθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν ἀδιστάκτως, ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὅτι εἶνε εἷς Πατὴρ ἡμῶν, πλήρης ἀγάπης, παν-

(1) Τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς Κατηχήσεως θὰ ἦνε σύντομος καὶ συστηματικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Θὰ ἐξετάσωμεν α) τίς ἐστὶν ὁ Θεός Πατήρ, β) τίς ὁ Υἱός, γ) τί τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δ) τί ἐστὶν Ἐκκλησία, καὶ ε) τί ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς. Ταῦτα περιέχει τὸ πρῶτον μέρος, τὸ δογματικόν.

τοδύναμος, πανταχοῦ παρών, δημιουργός, ποιητής τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πάντων ὅσα βλέπομεν καὶ ὅσα δὲν βλέπομεν (δηλ. τῶν ἀγγέλων, τῶν ψυχῶν κ.λ.π.).

§ 13. Ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ

Πιστεύομεν, δηλαδή παραδεχόμεθα ἀδιστακτως, ὅτι ὑπάρχει Θεός. Τοῦτο εἶνε ἀλήθεια καθολική, εἶνε δόγμα πίστεως. — Ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶνε ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον⁽¹⁾.

Δὲν εἶνε βεβαίως δυνατόν τὸ περιορισμένον πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐννοήσῃ ἀκριβῶς, καὶ νὰ ἀποδείξῃ ἐντελῶς τὴν ὑπάρξιν τοῦ ἀπείρου, τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐν μέρει μόνον, καὶ ὅσον εἶνε δυνατόν ἀνθρωπίνως, φέρομεν ἀποδείξεις τινὰς περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. — Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπικτεῖται Πίστις διὰ τοῦτο καὶ προτάσσεται τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἡ λέξις «Πιστεύω».

Α' Ἀπόδειξις κοσμολογική. Πᾶν ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν αἰτίαν του. Πρακτηρῶν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τὸν πέριξ αὐτοῦ κόσμον, οἷον τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ λογικῶς σκεπτόμενος, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὑπάρχει τις, ὅστις ἐδημιούργησε ταῦτα πάντα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ταῦτα ἐγένοντο ἐκ τύχης, ἢ ἄνευ τινὸς αἰτίας εὐρίσκει, ὅτι ὄν τι, πάνσοφον, ἀνώτερον τοῦ

(1) Μόνον ὁ ἄφρων δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, ὡς λέγει ὁ Δαβὶδ· «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός».

κόσμου, ἐδημιούργησε ταῦτα. Τὸ ὄν τοῦτο εἶνε ὁ Θεός.

Β'. Ἀπόδειξις ἀνθρωπολογική. Ὁ ἄνθρωπος, ἐξετάζων ἑαυτόν, εὐρίσκει ὅτι εἶνε ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀνωτέρας αἰτίας. Αὐτὸς δὲν εἶνε ἡ αἰτία ἑαυτοῦ. Οὔτε ἐκ τύχης δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐγένετο, διότι ἡ τύχη οὐδὲν σημαίνει, οὐδὲν κατασκευάζει. Ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως εἶνε δημιουργήματα λογικὸν καὶ ἐξαίρετον· ἄρα θὰ ἔχη αἰτίαν τινὰ λογικὴν καὶ ἐξαίρετον. Λοιπὸν ὑπάρχει αἰτία αὐτοῦ, ὑπάρχει δημιουργός, ὅστις ἐπλασεν αὐτόν. Οὗτος εἶνε ὁ Θεός, διὰ τοῦτο καὶ καλοῦμεν αὐτόν Πατέρα ἡμῶν οὐράνιον, Δημιουργὸν ἡμῶν.

Γ'. Ἀπόδειξις ἐκ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς ἀρμονίας τοῦ κόσμου (δηλ. τελειολογική). Ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζων τὰ δημιουργήματα ἐν γένει, εὐρίσκει ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἐν σοφίᾳ καὶ τάξει καὶ πρὸς τινὰ σκοπὸν⁽¹⁾. Ἐπομένως ὀφείλει νὰ παραδεχθῆ, ὅτι Νοῦς πάνσοφος πάντα ταῦτα ἐδημιούργησε καὶ διέταξεν. Οὗτος ὁ πάνσοφος Νοῦς εἶνε ὁ Θεός.

Δ'. Ἀπόδειξις ἐκ τῆς συνειδήσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, ἐν τῇ συνειδήσει του, φέρει ἔμφυτον τὴν

(1) Αἱ φαινόμενα ἀταξία ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ ἀπορία τῆς εὑρέσεως τοῦ σκοποῦ ἐκάστου δημιουργήματος, καὶ αὐτοῦ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀχρήστου ἢ ἐπιζημίου θεωρουμένου, προέρχονται ἢ ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐννοήσῃ τὸν σκοπὸν μὴ ὢν πάνσοφος, ἢ ἐκ τῆς ἐνεκεν τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ διαφθορᾶς καὶ ἐξαγριώσεως καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως (τῶν ζώων) καθόλου ἢ ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις διὰ νὰ τραφῆ καὶ ἐνδυθῆ ἐφόρνευε, καὶ ἐπομένως ἐξηγρίωνε τὰ ζῶα.

ιδέαν καὶ τὴν πίστιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ μόνον ἐκ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦ λογικοῦ, ἐὰν δὲν ἦτο ἔμφυτος ἐν ἡμῖν ἡ ἰδέα αὕτη.

Προσέτι ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται χαρὰν διὰ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον πράττει, καὶ τὰνάπαλιν θλίψιν διὰ τὸ κακόν. Ἄρα παραδέχεται, ὅτι ὑπάρχει ἀνώτερος Κριτὴς δίκαιος καὶ πανταχοῦ παρῶν, ὅστις τὰ πάντα βλέπει καὶ ἐξετάζει καὶ κρίνει, καὶ ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ ἀνταμείψῃ αὐτὸν διὰ τὸ ἀγαθόν, καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ τὸ κακόν.

Ε'. Ἀπόδειξις ἱστορική. Ἡ ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι οὐδὲν ἔθνος ὑπῆρξεν ἢ ὑπάρχει ἄθεον. Οἱ ἄνθρωποι πάντοτε εἶχον καὶ ἔχουσιν εἶδός τι θρησκείας, Θεόν τινα. Προετίμησαν δὲ νὰ θεοποιῶσιν ἄψυχα ἀντικείμενα, κτίσματα (κτισματολατρεία), ζῶα (ζωολατρεία), ἀστέρας (ἀστρολατρεία), ἀνθρώπους (ἀνθρωπολατρεία), ἢ νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ⁽¹⁾. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶνε ἐφεύρεσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἰδέα, ἣτις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλάστου ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ ἐνεφυτεύθη, εἶνε πίστις καθολικὴ, ἐπομένως ἀληθής.

στ'. Ἀπόδειξις ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ τελείου ἀγαθοῦ. Ὅσον εὐτυχῆς καὶ ἂν εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσον ἀφθονίαν καὶ ἂν ἔχῃ ὄλων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν,

(1) Ὁ διδάσκων ἕς εἶπη τινὰ περὶ τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἑλλήνων κτλ., περὶ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, μονοθεϊσμοῦ κτλ.

πάντοτε ἐπιθυμεῖ ἄλλο τι ἀγαθόν, τελειότερον, τὸ ἄκρον ἀγαθόν. Τοιαύτη δὲ ἱερὰ ἐπιθυμία δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ματαίως. Ἐπεταί λοιπόν, ὅτι θὰ πληρωθῇ ἡμέραν τινὰ διὰ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ. Τοῦτο εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός.

§ 14. Ὄνόματα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶνε Πνεῦμα, δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθησεις μας· ἐπομένως δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ ὀνομάσωμεν Αὐτὸν ἀκριβῶς. Διὰ τοῦτο ἀναφέρομεν μόνον ἐνταῦθα τί λέγει ἡ Ἀγία Γραφή περὶ Αὐτοῦ.

Ὁ Θεός ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὀνομάζεται ὁ "Ὄν ἢ τὸ ὄντως "Ὄν. Ἔχει δηλαδὴ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ὕπαρξιν, τὴν ὑπόστασιν, δὲν ἐγένετο παρ' ἄλλου τινός. — Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Θεός καλεῖται Πνεῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν Σαμαρείτιδα· «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωάν. δ' 24).

Ὁ Θεός εἶνε τὸ πρῶτον Πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος. Ὁ Θεός εἶνε Δημιουργὸς ἡμῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Λέγεται δὲ Πατήρ, διότι εἶνε πλήρης ἀγάπης πρὸς ἡμᾶς. Ἡμεῖς εἴμεθα τέκνα Αὐτοῦ.

§ 15. Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ Θεός εἶναι Πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἔχει καὶ τὰς ἐξῆς ιδιότητας :

1ον. Εἶνε ἄυλος, δηλ. δὲν ἔχει ὕλην, διότι εἶνε πνεῦμα. 2ον. ἀόρατος, δηλ. δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν ἴδωμεν, ἐ-

πειδὴ εἶνε ἄυλος· 3ον αἰώνιος καὶ ἀθάνατος, διότι δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος· 4ον παντογνώστης καὶ πάνσοφος, ἐπειδὴ πανταχοῦ ὑπάρχει, τὰ πάντα γνωρίζει, τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ποιεῖ· 5ον ἐλεύθερος, διότι παρ' οὐδενὸς ἐξαρτᾶται· 6ον ἅγιος, διότι εἰς αὐτὸν οὐδεμία εὐρίσκεται ἀμαρτία· 7ον εἶναι παντοδύναμος, δηλ. δύναται πάντα ὅσα εἶνε ὀρθά, τορὰ, δίκαια, ὡς λέγει ἡ Γραφή· «οἶδα ὅτι πάντα δύναται, ἔδυναται δέ σοι οὐδέν» (Ίωβ β'. 2)²· 8ον ἀγαθός, δηλ. πάντας ἀγαπᾷ, ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὡς λέγει ἡ Γραφή· «οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς, ὁ Θεός» (Λουκ. ιη'. 19)· καὶ 9ον δίκαιος, διότι δικαιοσύνην ἀγαπᾷ· δηλ. ἀνταμείβει τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τιμωρεῖ τοὺς κακούς.

§ 16. Ὁ Θεὸς εἶνε εἷς.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε εἷς, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «Ἡμεῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ» (Α' Κορινθ. η'. 6). δηλαδὴ οὐδεὶς ἄλλος Θεὸς πλὴν αὐτοῦ ὑπάρχει. Εἷς ἐστὶν ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός (Ἐφρ. δ', 6, Α, Τιμοθ. β', 5 κτλ).

Ἐὰν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπῆρχον δύο Δημιουργοί, δύο Θεοί, βεβαίως θὰ ὑπῆρχεν ἀντίθεσις τις εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κόσμου. Δύο ἢ πλείονες θεοὶ θὰ περιέπιπτον εἰς ἀντιθετικοὺς νόμους, εἰς ἀντιφάσεις¹⁾. Ἀλλὰ ἡμεῖς τούναντίον παρατηροῦμεν ἐν

1). Οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περιέπιπτον εἰς διαμάχας καὶ διαφορὰς, πολλοὶ ὄντες. Ἡ πολυθεία εἶναι προσωπο-

τῷ κόσμῳ τὴν αὐτὴν σκοπιμότητα, τὴν αὐτὴν ἀρμονίαν, τὴν αὐτὴν τάξιν, ἐνότητα. Ἐπομένως ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι εἷς εἶνε ὁ Θεός.

§ 17. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεὸς ἐκτίσεν τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας, ἐκ τοῦ μηδενός, διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος. Καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς (δηλ. τὴν φωτεινὴν οὐσίαν).— Τὴν δὲ δευτέραν τὸ στερέωμα, ἦτοι τὸ διάστημα, τὸ ὅπου ἔκτείνεται ἀπὸ τῆς γῆς μέχρι τῶν τελευταίων τοῦ κόσμου ὁρίων· ἔπειτα ἐχώρισε τὰ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, τὰ ὕδατα (δηλ. τὰς νεφέλας), καὶ οὕτω διεκρίθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.— Τὴν δὲ τρίτην ἐχώρισε τὰ ὕδατα ἀπὸ τῆς γῆς, τὰ ὅποια συνηθροίσθησαν εἰς ἴδιον μέρος, τὸ ὅποιον ἐνομάζομεν ὠκεανόν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐφάνη κάλλιον ἡ γῆ καὶ ἤρχισε νὰ βλαστάνῃ.— Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς φωστῆρας, ἦτοι τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας¹).

ποίησις καὶ παραμόρφωσις τῶν δυνάμεων καὶ τῶν νόμων, οὗς ὁ Θεὸς ἔθετο ἐν τῇ φύσει. Καὶ αὐτὴ ἡ πολυθεΐα ἀνεγνώρισε κατ' ἀνάγκην διὰ τὴν ἐνότητα τῆς ἐνεργείας, ἕνα θεὸν πρῶτον, προϊστάμενον τῶν λοιπῶν (τὸν Δία).

1) Ἡ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν διακεχυμένη φωτεινὴ οὐσία (τὸ φῶς) βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον συνεσωματώθη εἰς τὸν ἥλιον καὶ τοὺς φωτεινοὺς ἀστέρας. Ἄστηρ λέγεται τὸ σῶμα, τὸ δοχεῖον τοῦ πυρός, τοῦ φωτός.

— Τὴν δὲ πέμπτην ἐγένοντο τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἰχθῦς τῆς θαλάσσης.— Τὴν δὲ ἕκτην ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς πάντα τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἔρπετά. Τελευταῖον δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπλασεν ἐκ τοῦ χοῦς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ.

Ἡ τάξις αὕτη τῆς δημιουργίας εἶνε φυσικωτάτη καὶ λογικωτάτη. Πρῶτον ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῆ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ζωογονεῖ καὶ θερμαίνει τὸ σύμπαν, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἡ γῆ ἔλαβε τὴν κανονικὴν της μορφήν, ὥστε νὰ βλαστήσῃ, δεύτερον δὲ τὰ ἄλλα κτίσματα. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν πρῶτον ἐδημιουργήθησαν τὰ λεπτότερα, δηλ. τὰ πετεινὰ καὶ οἱ ἰχθῦς, ἔπειτα δὲ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ τετράποδα. Τέλος δὲ ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος, ἡ κορωνὶς τῆς κτίσεως, ὅστις εἶχεν ἀνάγκη τοῦ φωτός, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων διὰ τὴν συντήρησιν καὶ ὑπαρξίν του.

Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Θεός ! Τοῦτο λέγει καὶ ὁ προφητὰναξ Δαβὶδ. « Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας » ! (Ψαλμ. ρβ'. 24).

Ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, διότι εἶχεν ἀνάγκη αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς δύναται νὰ ὑπάρχη καὶ ἄνευ τοῦ κόσμου, ὡς ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς ὅμως ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλα ὄντα, καὶ πρὸ πάντων τὸν ἄνθρωπον, μέτοχον τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶνε ἀγαθός, διὰ τοῦτο ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀγαθόν.

Ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐδημιούργησε « καλὰ λίαν » (Γεν. κερ. α'. 31).

Ὁ κόσμος εἶνε ἀποτέλεσμα.— Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἀποτέλεσμα εἶνε ἄνευ αἰτίας, ἄρα καὶ οὗτος ἔχει τὴν αἰτίαν του. Ἡ αἰτία αὕτη εἶνε ὁ Θεός. Λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

18. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀνθρώπος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ. Σύγκειται δὲ ἐκ σώματος ὑλικοῦ⁽¹⁾ καὶ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀθανάτου, ὡς λέγει ἡ Γραφή (Γεν. β'. 6). «Καὶ ἐπλάσεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (δηλ. τὴν ψυχὴν).

Ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶνε μόνον ὕλη. Ἡ ὕλη οὔτε νοεῖ, οὔτε θέλει. Ἄλλ' ὁ ἀνθρώπος καὶ νοεῖ καὶ θέλει, ἄρα δὲν εἶνε μόνον ὕλη.— Ὁ ἀνθρώπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ.— Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα δηλοῖ τὰς τελειότητας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν δημιουργίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, δηλ. τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν δηλοῖ, ὅτι διὰ τῶν θείων τελειότητων καὶ δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν δημιουργίαν, δύναται νὰ ἐξομοιωθῆ πρὸς τὸν Θεόν, νὰ γείνη τέλειος, καθὼς εἶπεν ὁ Σωτὴρ· «Γίνεσθε τέλειοι, ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἡμῶν τέλειός ἐστι» (Ματθ. ε', 45 καὶ 48).

1) Τὸ σῶμα εἶνε ὕλη, χοῦς, διὸ καὶ μετὰ θάνατον πάλιν μεταβάλλεται εἰς ὕλην [=χῶμα]. Ὑλη δὲ εἶνε οὐσία, ἣτις δὲν ἔχει οὔτε νοῦν, οὔτε θέλησιν, οὔτε ἰδίαν ἐνέργειαν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀποτέλεσμα, ἄρα ἔχει τὴν αἰτίαν του. Ἡ αἰτία αὕτη εἶνε ὁ Θεός, ἐπομένως ὁ Θεὸς εἶνε δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου. — Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶνε τέλειος ἐδημιούργησε καὶ τὸ πλάσμα αὐτοῦ τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύναται νὰ φείνη τέλειον⁽¹⁾.

§ 19. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τῶν ἀόρατων.

Ἀόρατα εἶνε πάντα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν βλέπομεν δηλ. δὲν αἰσθανόμεθα αὐτὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' ὅμως διὰ τοῦ ὑγιῶς ἡμῶν νοῦ, διὰ τῆς πείρας, καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἀόρατα εἶνε οἱ ἄγγελοι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

α') Ἄγγελοι.

Οἱ Ἄγγελοι εἶνε πνεύματα, ἄϋλα ὄντα, ἀνώτερον τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἀγιότητα. Οἱ Ἄγγελοι ἐδημιουργήθησαν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πνεύματα δὲ ἔχουσι νοῦν καὶ θέλησιν ἐλευθέραν. Λέγονται δὲ ἄγγελοι, διότι τὸ κύριον αὐτῶν ἔργον εἶνε νὰ ἀγγέλλωσιν εἰς τὸν κόσμον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ⁽²⁾.

1] Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὀνομάζετο Ἀδάμ [=χοϊκός] καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Εὔα [Ζωή]. Ἐξ αὐτῶν κατάγεται ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ 17', 26).

Ἡ Εὔα καλεῖται καὶ ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός ἐλήφθη.

(2) Καὶ αἱ δυνάμεις καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως κτλ. εἶνε ἐπίσης ἀόρατα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ.

Εἶνε δὲ δύο εἶδη ἀγγέλων, ἀγαθοὶ καὶ πονηροί. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ποιοῦσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ πονηροὶ ἦσαν καὶ αὐτοὶ πρότερον πνεύματα ἀγαθὰ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ δὲν ἔπραττον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐξεδιώχθησαν τοῦ οὐρανοῦ. — Ἐργάζονται δέ, πῶς νὰ παρασύρῳσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ κακόν, πῶς νὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς πειρασμὸν διὰ νὰ πράξωσι τὸ κακόν διὰ τοῦτο καὶ πειρασμοὶ λέγονται.

Β΄) Ψυχή.

Ἡ ψυχὴ εἶνε τὸ θεῖον καὶ ἀόρατον ἐκεῖνο ἐμφύσημα, τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν. — Ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια ἐκείνη τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος νοεῖ, ἔχει συνείδησιν, αἰσθάνεται καὶ θέλει. Κατὰ ταύτην τὴν λογικὴν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν κυρίως διαφέρομεν ἀπὸ τῶν ἄλογων ζῴων⁽¹⁾.

§ 20. Ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε ὕλη. Ἡ ὕλη οὔτε νοεῖ, οὔτε θέλει, οὔτε ἔχει συνείδησιν ἑαυτῆς. Ἡ ψυχὴ ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου καὶ νοεῖ καὶ θέλει καὶ συνείδησιν ἑαυτῆς ἔχει. Ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ᾖ ἄλλο τι ἢ πνεῦμα. Ὡς πνεῦμα δὲ δὲν δύναται ἡ ψυχὴ νὰ ᾖ

(1) Ψυχὴ λέγεται κυρίως, ἐφ' ὅσον αὕτη ὑπάρχει ἐν τῷ σώματι. πνεῦμα δέ, ὅταν ᾖ ἀποκεχωρισμένη αὐτοῦ, ἢτοι μετὰ θάνατον. — Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ ἐξετάζηται ἀσχέτως πρὸς τὸ σῶμα, καθ' ἑαυτήν, δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ πνεῦμα. — Ὁμοίως καὶ μετὰ θάνατον τὸ πνεῦμα δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ ψυχὴ.

θνητή, ἀλλὰ ἀθάνατος. Λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε ἀθά-
νατος.

Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶνε ἰδέα γενικὴ, εἶνε δόγμα
πίστεως, εἶνε πίστις ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον. Πάντα
δηλ. τὰ ἔθνη, πάντες οἱ ἄνθρωποι, φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς
τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἐπιμένως εἶνε καὶ ἀληθῆς καὶ
πραγματικὴ.

Ἄνευ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἡ
κοινωνία θᾶ ἦτο πλήρης κακούργων καὶ ἀμικτωλῶν. Οἱ
δὲ ἄνθρωποι, πράττοντες ἐν κρυπτῷ τὸ κακόν, δὲν θᾶ
εἶχον νὰ δώσωσι λόγον εἰς τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τὰ
πράξεις αὐτῶν· δὲν θᾶ ἦσαν ὑπεύθυνοι ἠθικῶς⁽¹⁾.

§ 21. Προνοια τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεός, ἀφοῦ ἔκτισε τὸν κόσμον, δὲν ἐγκατέλιπεν
αὐτόν, ἀλλὰ πάντοτε προνοεῖ περὶ αὐτοῦ. Ὁ πάνσοφος
Δημιουργὸς δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε λογικόν, νὰ ἀφήσῃ
εἰς τὴν τύχην τοῦ τὸ μέγα αὐτοῦ δημιουργήμα. Ἡ θεία
λοιπὸν αὐτῆ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας τὰ
πάντα συντηρεῖ καὶ διορθώνει, λέγεται προνοια.

(1) Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἦτο μόνον ὕλη, ἢ ἂν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου
ἦτο ὡς ἡ ψυχὴ τῶν ἀλόγων ζώων (δηλαδὴ ψυχὴ ἄλογος—φυσικὴ
καὶ ὄρμαι, ὀρμέμενυτα, δυνάμεις ζωϊκαί), τότε δὲν θὰ ἐσκέπτετο
τόσον λογικῶς, δὲν θὰ ἠσθάνετο τὰ μεγάλα καὶ ἱερά ἐκεῖνα
αἰσθήματα τῆς θρησκείας, τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς αὐταπαρνή-
σεως, τῆς φιλίας κτλ., καὶ δὲν θὰ ἐμεγαλοῦργει. Ὅθεν ἀποδει-
κνύεται, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὅν τι, ὅπερ σκέπτεται
ὀρθῶς καὶ λογικῶς, ὅπερ αἰσθάνεται καὶ σύννοιδεν ἑαυτό. Τοῦτο
τὸ λογικόν καὶ ἠθικόν ὄν ἀδύνατον νὰ ἦνε θνητόν, φθαρτόν.
Ἄρα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀθάνατος, ἀφθαρτος.

Ἐάν ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐπὶ τῶν κτισμάτων ἔπαυε πρὸς στιγμὴν, ταῦτα ἤθελον μετατραπεῖ εὐθὺς εἰς τὸ μηδέν, ὡς λέγει ὁ Ἰσακωφδός « Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι » (Ἰσακ. ργ' 29).

Ὁ Σωτὴρ ὑμῶν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, εἶπεν « Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας· καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; » (Ματθ. Γ', 26 καὶ 27).

Ὁ Θεὸς πάντοτε προνοεῖ, ἐργάζεται, ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ « ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται » (Ἰωάν. ε'. 17).

Λοιπὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὔτε τυφλὴ τύχη βασιλεύει καὶ κυβερνεῖ αὐτόν, οὔτε συμβαίνει τι ἄνευ τῆς θείας θελήσεως, ἄνευ σκοποῦ τινος. Ἐπομένως ὑπάρχει θεία πρόνοια.

22. ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

Ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ εἶνε τὸ εὐγενέστατον τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς γῆς κτισμάτων, ἀπολαμβάνει καὶ ἰδιαιτέρας πᾶρά τοῦ Θεοῦ πρόνοιας. Ἡ δὲ ἐξαιρέτος τοῦ Θεοῦ πρόνοια περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς·

α') Διότι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς τὸν ἄνθρωπον λογικὸν καὶ ἐλευθερίαν, ὥστε νὰ συλλογίζηται, νὰ αἰσθάνηται καὶ νὰ εὕρισκῃ τὸ ἀγαθόν, καὶ νὰ πράττῃ μὲν πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ αὐτόν, νὰ ἀποφεύγῃ δὲ ὅ,τι εἶνε ἐπιβλαβές⁽¹⁾.

(1) Τὰ δυστυχήματα ἐν τῷ κόσμῳ προσέρχονται συνήθως ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅσάκις οὗτος οὔτε τοῦ λογικοῦ

ε') Διότι κατέστησεν αὐτὸν κύριον ὅλων τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων, ὥστε ταῦτα νὰ περὲχῳσιν εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐποίησε δὲ ὁ Θεὸς πάντα τὰ κτίσματα ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτόν.

γ') Διότι εἰς ἐκτάκτους καὶ μεγάλας περιστάσεις, δηλ. εἰς κινδύνους, θλίψεις, κ.τ.λ., ὁ Θεὸς φωτίζει τὸν ἄνθρωπον νὰ εὔρη μέσον σωτηρίας, τὸν πρηγορεῖ, τὸν ἐνθαρρύνει καὶ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Διὰ τοῦτο ἡ πίστις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ σώζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κινδύνου.—καὶ

δ') εὐθὺς μετὰ τὴν ἀμαρτίαν τῶν πρωτοπλάστων, ὁ Θεὸς ἐπρονόησε νὰ μὴ ἀπολεσθῆ ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τοῦτο ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὑποσχέσεις (ἐπαγγελίας), προφητείας καὶ ὁδηγίας, διὰ νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνηται ἐντελῶς ἀπ' Αὐτοῦ. Ἴνα δὲ σώσῃ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ αἰωνίου θανάτου, ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, ὅστις ἐθυσίασε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας. Ἐπειτα δὲ ἀπέστειλε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸ ὁποῖον μᾶς παρέχει δύναμιν καὶ χάριν διὰ τῶν Μυστηρίων.

§ 23. Τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε εἷς μὲν οὔτε τῆς νενομισμένης ἐλευθερίας χρῆσιν ἀγαθὴν ποιεῖται. Πολλάκις ταῦτα εἶνε καὶ τιμωρία διὰ τὴν κακίαν ἡμῶν, ἄλλοτε δὲ δοκιμαί ἐπ' ἀγαθῷ.

κατ' οὐσίαν, ἐν τρισὶ δὲ προσώποις ἢ ὑποστάσεσι, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα· — ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶνε ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς. — τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ αἰδίου ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τὰ τρία δὲ ταῦτα Πρόσωπα λατρεύονται καὶ προσκυνῶνται μετὰ τῆς αὐτῆς ἀμερίστου προσκυνήσεως καὶ λατρείας. Εἶνε Τριάς ἅγια, ὁμοούσιος καὶ ἀδιαίρετος.

Τοῦτο ἐβεβχίωσεν ὁ Σωτὴρ, περαγγείλας εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζωσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Ματθ. κη', 16, 19). Καὶ κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Σωτῆρος ἐπεφάνησαν συγχρόνως καὶ τὰ τρία Πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος· ὁ μὲν Πατὴρ λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ὁ δὲ Υἱὸς βαπτιζόμενος, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατερχόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Υἱοῦ⁽¹⁾).

Πιστεύομεν δέ, ὅτι καὶ τὰ τρία Πρόσωπα εἶνε ὁμοούσια⁽²⁾, δηλ. ὁμοῦ ἀποτελοῦσιν ἓν, ἓνα Θεόν· «Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰσιν». (Ἐπιστ. Ἰωάν. ε', 7).

(1) Ἐκ τούτου καὶ τὸ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων ἀπολυτικίον· «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις κτλ». (Ἴδε Μάρκ. κεφ. α', 10 καὶ Π καὶ Ἰωάν. ιε', 26).

(2) Ἡ ὁμοούσιος εἶνε σύνθετος ἐκ τοῦ ὁμοῦ καὶ οὐσίας.